

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԿԳՄՄՆ «Երևանի Լեոյի անվան հ. 65 ավագ
դպրոց» ՊՈԱԿ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Սովորողների մեջ ինքնուրույնության, նախաձեռնողականության
և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը
մաթեմատիկա առարկայի դասավանդման ընթացքում

Կատարող՝ Մելինե Գիլոյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Արարատի մարզ, «Ռանչպարի
միջնակարգ դպրոց» ՊՈԱԿ

ԵՐԵՎԱՆ 2023

Բովանդակություն

Ներածություն-----	3
1.Գրականության ակնարկ-----	5
1.1. Ինքնուրույնություն-----	5
1.2. Ստեղծագործական մտածողություն-----	7
2.Գործնական համատեքստ-----	9
3.Եզրակացություն -----	14
Օգտագործված գրականություն և էլեկտրոնային ռեսուրսներ -----	15

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Թեմայի արդիականությունը:

Արագ փոփոխվող կյանքը, գիտության և տեխնիկայի շարունակական աճը սովորողից պահանջում են աշխատանքային շուկային արագ հարմարվելու ճկունություն: Սրանից հետևում է, որ ժամանակակից կրթական համակարգի կարևոր խնդիրներից և արժեքային կողմնորոշիչներից մեկը պետք է լինի աշակերտների մեջ ինքնուրույնության և ստեղծագործական ունակությունների ձևավորումն ու զարգացումը: Այս որակները օգնում են անձին հետագայում ինքնադրսևորվել կյանքի բոլոր բնագավառներում: Սովորողները այս որակների շնորհիվ զարգացնում են իրենց ճանաչողական կարողություններն ու հմտությունները:

Մանկավարժների առջև բավականին հստակ պահանջ է դրված, աշակերտների մեջ սերմանել ինքնուրույնությունը, նոր գիտելիքներ ստանալու և դրանք մշակելու ունակությունը, ստեղծագործական մոտեցում ցուցաբերելու հատկությունը, տարբեր աղբյուրներից ստացված գիտելիքները մշակելու, վերլուծելու և դրանք առանձնահատուկ կերպով կիրառելու ձգտումը: [3]

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները:

Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է ուսումնասիրել աշակերտների ինքնուրույնության, ստեղծագործականության խթանման գործընթացի առանձնահատկությունները: Այս նպատակի իրացման համար վեր են հանվել և առաջադրվել են հետևյալ կարևոր խնդիրներ.

- Ուսումնասիրել ինքնուրույնության և ստեղծագործականության խթանման հիմնական մանկավարժական միջոցները
- Պարզել, թե ինչպես են ազդում խմբային աշխատանքները աշակերտների ինքնուրույնության և ստեղծագործականության խթանման վրա:

➤ Առանձնացնել այն խնդիրները և դժվարությունները, որոնք առաջանում են աշակերտների ինքնուրույնության խթանման գործում:

➤ Առաջարկել ինքնուրույնության և ստեղծագործականության խթանման ժամանակակից միջոցներ և եղանակներ:

Հետազոտության օբյեկտը և առարկան:

Հետազոտության օբյեկտ է հանդիսանում սովորողի ինքնուրույնությունը, նախաձեռնությունը և ստեղծագործական ունակությունները, իսկ առարկան՝ դրանց զարգացումը մաթեմատիկայի դասավանդման ընթացքում:

Հետազոտության տեսական, մեթոդաբանական և տեղեկատվական հիմքերը:

Հետազոտական աշխատանքի իրականացման համար տեսական հիմք են հանդիսացել սեփական փորձի վրա հիմնված եզրակացությունները և վերլուծությունները, այլ հետազոտողների կատարած աշխատանքները: Հետազոտությունն իրականացնելիս օգտագործվել են շատ մեթոդներ, այդ թվում՝ վերլուծական, համեմատական, դեմոնստրացիայի մեթոդները:

Ավարտական աշխատանքի կառուցվածքը:

Աշխատանքը կազմված է 15 էջից և ներառում է չորս աղյուսակ: Բաղկացած է ներածությունից, գրականության ակնարկից՝ երկու ենթագլուխներով, գործնական համատեքստից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականություն և էլեկտրոնային ռեսուրսներից:

1. Գրականության ակնարկ

Ըստ Ա. Մորոզովի նախաձեռնողականությունը, համագործակցությունը, ինքնուրույնությունը և ստեղծագործական մոտեցումը բնավորության այնպիսի գծեր են, որոնք բոլոր ժամանակներում նպաստել են մարդու հաջողություններին, նրա առջև ծագած խնդիրների լուծմանը, իսկ արագ փոփոխվող ժամանակակից աշխարհում դրանք ստանում են նոր հնչեղություն: [2]

Եվ հանրակրթական դպրոցի առաջնահերթ խնդիրներից է սովորողների մոտ նման որակների ձևավորումը և զարգացումը: Իսկ դրա իրականացման լավագույն ճանապարհներից մեկը՝ ուսուցչի և աշակերտների ստեղծագործական համագործակցությունն է: Հանրակրթությունը պետք է ձևավորի այնպիսի կարողունակություններ, որոնք անհրաժեշտ են յուրաքանչյուր անհատի արագ փոփոխվող հասարակությունում հաջողությամբ կազմակերպելու իր առօրյա կյանքն ու գործունեությունը, իսկ արդյունքում՝ նպաստակառուղիված վերջնարդյունքները.

- դրսևորի տրամաբանական և ստեղծագործական մտածողություն, կարողանա անդրադառնալ ու արձագանքել սեփական և ուրիշների ստեղծած աշխատանքին.
- հասկանա իր առջև դրված խնդիրը, մշակի և կատարի քայլեր այն լուծելու համար.
- համատեղ կամ ինքնուրույն իրականացնի պարզ հետազոտական աշխատանքներ
- անի եզրակացություններ՝ հիմնվելով ստացված տվյալների և դիտարկումների վրա
- փաստերն օգտագործի իր գաղափարները հիմնավորելու համար և ներկայացնի ստացված արդյունքը պարզ գիտական բառապաշարով. [5]

1.1. Ինքնուրույնություն

Ինքնուրույնությունը ձևավորվում է աստիճանաբար՝ երեխայի յուրաքանչյուր տարիքային փուլում, ընդ որում յուրաքանչյուր տարիքում այն ունի տարբեր հատկություններ և դրսևորման ձևեր: Մինևույն ժամանակ, յուրաքանչյուր տարիքային

փուլում անհրաժեշտ է, որպեսզի երեխաների ինքնուրույնության ձգտումը խրախուսվի մեծերի կողմից համապատասխան չափաբաժիններով և ռացիոնալ կերպով՝ զարգացնելով անհրաժեշտ հմտություններ և կարողություններ երեխաների մեջ:

Ինքնուրույնությունը սերտորեն կապված է այնպիսի հոգեբանական հատկանիշի հետ, ինչպիսին է երեխայի կամքը, որի շրջանակներում երեխան գիտակցված կերպով կարգավորում է սեփական վարքը և գործունեությունը: Վերջիններս, իրենց հերթին, դրսևորում են երեխայի կարողության մեջ՝ հաղթահարել դժվարությունները, որոնք հանդիպում են առաջադրված նպատակին հասնելու ճանապարհին:

Գիտակցելով, որ ինքնուրույնությունը անձի կարևորագույն բաղադրիչներից մեկն է, բազմաթիվ ժամանակակից գիտնականներ ուշադրությունը կենտրոնացրել են դրա էության ուսումնասիրության վրա: Իսկապես, ինքնուրույնության դաստիարակման խնդիրը ենթադրում է այդ ֆենոմենի հստակ սահմանում և դրա հատկանիշների առանձնացում:

Այսպես, ըստ Ս. Օժեգովի բառարանի, Ֆինքնուրույն! հասկացությունը ունի մի քանի սահմանումներ .

- Անկախ, ազատ
- Անկախ գործողություններ և դատողություններ կատարելու ունակություն
- Մյուսներից առանձնացված
- Ինքնուրույն ուժերով կատարվող գործունեություն՝ առանց կողմնակի օգնության և ուղղորդման
- Կողմնակի ազդեցությունից անկախ

Զ. Շինտարը ինքնուրույնության ֆենոմենը սահմանում է , որպես «անկախություն, անձի ձգտում և ունակություն, գործողություններ կատարել առանց շրջապատող անձանց օգնության» :[3]

Ինքնուրույնությունն ցուցաբերելու կարողությունը սովորողների մոտ ձևավորվում է դեռ վաղ մանկական տարիքից, սակայն, այն ավելի խորանում և կատարելագործվում է դպրոցում, որի մեջ մեծ ավանդ ունի հատկապես մաթեմատիկան:

Հայտնի է Ֆ. Էնգելսի կողմից տրված և արդեն դասական դարձած՝ «Մաթեմատիկա» առարկայի սահմանումը. «Մաքուր մաթեմատիկայի ուսումնասիրման օբյեկտը իրական աշխարհի տարածական ձևերն ու քանակական հարաբերություններն են, այսինքն՝ միանգամայն իրական նյութը»:

Պատմականորեն մաթեմատիկայի էլքային հասկացությունները՝ «բնական թիվն» ու «երկրաչափական պատկերը», փոխառված են իրական աշխարհից, այլ ոչ թե ծնվել են որևէ մեկի ուղեղում, որպես մաքուր մտածողության արդյունք:

1.2. Ստեղծագործական մտածողություն

Ստեղծագործական ընդունակությունները հարկավոր է զարգացնել երեխաների մոտ սկսած ամենավաղ տարիքից:

Գոյություն ունի կարծիք, որ ստեղծագործականությունը անձի բնածին հատկությունն է, որոշ երեխաների մոտ այն առկա է, որոշների մոտ՝ ոչ: Սակայն, բազմաթիվ հոգեբանական և մանկավարժական հետազոտությունների արդյունքում պարզ է դարձել, որ բնածին կարող են լինել միայն ստեղծագործականության հակումները: Որպեսզի դրանք դառնան ստեղծագործական մոտեցումներ և ճկուն միտք, այդ հակումները պետք է մշտապես զարգացնել: Տվյալ խնդրի շուրջ առկա որոշ գրական աղբյուրների ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ ստեղծագործականության խնդիրը տարբեր կերպ է մեկնաբանվում տարբեր հեղինակների, մասնագետների կողմից:

Այսպես օրինակ, Ե. Տունիկը առանձնացնում է ստեղծագործականության հետևյալ չափանիշները.

➤ Մտքի սահունություն

- Մտքի ճկունություն
- Մտքի օրիգինալություն /յուրօրինակություն
- Մտքի մշակվածություն

Դպրոցում աշակերտների ստեղծագործականության խթանման գործում կարևոր նախապայման է մանկավարժի ներագդեցությունը նրանց մտածողության գործընթացի վրա:

Այսպիսով, ստեղծագործականությունը աշակերտի ներքին ակտիվությունն է, որը կապված է նրա հետաքրքրությունների, բնավորության և անձի առանձնահատկությունների, մտածողության առանձնահատկությունների հետ:

2. Գործնական համատեքստ

Կան բազմաթիվ մոտեցումներ, որոնց արդյունքում սովորողները յուրացնելով մաթեմատիկական գիտելիքները և լուծելով մաթեմատիկական խնդիրներ, յուրացնում են նաև որոշակի մաթեմատիկական մեթոդներ: Եվ այս մեթոդները հետագայում կիրառվում են ինչպես մաթեմատիկայում, այնպես էլ առօրյայում: Այսինքն՝ շարունակաբար մաթեմատիկայով զբաղվելը զարգացնում է մաթեմատիկական մտածելակերպ և մտածողության մաթեմատիկական որակ: Այսինքն՝ եթե մենք ուսումնասիրում ենք մաթեմատիկա, անհրաժեշտ է չանտեսել մեթոդները, շեշտը դնելով միայն գիտելիքների վրա: Եթե մենք կարևորենք մաթեմատիկական մեթոդները, ուրեմն մաթեմատիկական գիտելիքները կյուրացվեն ինքնըստինքյան, և կունենանք ավելի լավ արդյունք: Իսկ եթե կենտրոնանանք միայն մաթեմատիկական գիտելիքների վրա, հնարավոր է, որ նույնիսկ այդ գիտելիքները ժամանակի ընթացքում մոռացվեն:

Սովորաբար մաթեմատիկական խնդիրների լուծման գործընթացը սկսում ենք նրանից, որ ինքներս մեզ բացատրում ենք խնդրի իմաստը և փնտրում ենք սկզբնական կետեր դրա լուծման համար: Արագ լուծել փորձելու փոխարեն մենք կարծիք ենք կազմում լուծման ձևի և նշանակության մասին ու պլանավորում խնդրի լուծման ճանապարհը: Երբեմն քննարկում ենք նմանատիպ խնդիրներ և գտնում բուն խնդրի հատուկ դեպքերը և ավելի պարզ ձևերը, որպեսզի ստանանք պատկերացում դրա լուծման մասին: [4]

Խնդրի լուծման ընթացքը ճիշտ հասկանալը և այն որպես մեթոդ ընկալելը կարող են զարգացնել սովորողների մաթեմատիկական մտածողությունը, ինքնուրույնությունը, ստեղծագործական կարողությունները, նաև նպաստել հաղորդակցական և այլ կարողությունների ձևավորմանը:

Ընտրվել է 6-րդ դասարանը : Դասարանում սովորում են 21 աշակերտ:

Նախ և առաջ անհրաժեշտ է ցուցաբերել հանգիստ, հարգալից և համբերատար մոտեցում ,նրանց չշտապեցնել, չլարել, չճանրաբեռնել բազում առաջադրանքներով միանգամից: Անհատական մոտեցում ցուցաբերել երեխաներին , հաճախ ֆիզիկական

դադարներ իրականացնել, վերհանել յուրաքանչյուրի խնդիրները և փորձել լուծումներ գտնել: Այսինքն իրականացնել որոշակի արդյունավետ հնարներ և մեթոդներ՝ որակյալ ուսումնառություն կազմակերպելու համար:

Մատուցվող դասի թեման Տոկոսներն են: Աշակերտների մոտ հետաքրքրություն առաջեցնելու, մոտիվացնելու և ուշադրությունը կենտրոնացնելու համար դասը սկսում ենք խաղի միջոցով՝ նպատակն է աշակերտներին հնարավորություն տալ բացահայտելու «տոկոս» հասկացությունը և ձևակերպելու այն ինքնուրույն: Առաջին ժամի համար կատարում ենք հետևյալը:

Կատարման ժամանակը 20 րոպե:

Ընթացքը

Գրատախտակին մեծ տառերով գրում ենք «Տոկոս» և դիմում աշակերտներին. « Ի՞նչ էք հասկանում «տոկոս» ասելով: Երբևէ լսե՞լ էք այս բառը»: Աշակերտների հնչեցրած բոլոր պատասխանները գրում ենք գրատախտակին:

Այնուհետև 10 աշակերտի հրավիրում ենք գրատախտակի մոտ և բաժանում 2 խմբի՝ աղջիկների և տղաների: Նստած աշակերտները հաշվում են տղաների և աղջիկների թիվը, այդ թիվը գրում ենք գրատախտակին: Ուսուցիչը հայտնում է, թե աշակերտների որ տոկոսն են կազմում տղաները, որ տոկոսը՝ աղջիկները:

Որից հետո փոխում ենք աշակերտների թիվը, նորից նրանց տրոհում խմբերի (օրինակ՝ ըստ մազերի գույնի, կամ ըստ գրիչով կամ մատիտով գրողների և այլն) և նորից հայտնում տոկոսները:

Այս ցուցադրումների ժամանակ աշակերտների ուշադրությունը հրավիրվում է այն բանի վրա, որ խմբերի տոկոսների գումարը 100 է, այսինքն՝ աշակերտների ամբողջ խումբը բոլոր դեպքերում համարվում է 100 տոկոս:

Այնուհետև առաջարկում ենք(5 րոպե) խմբերով քննարկել « Ի՞նչ էք հասկանում «տոկոս» ասելով» հարցը և ներկայացնել: Խմբերի ներկայացումների ժամանակ օգնում ենք կատարել ճիշտ ձևակերպումներ: [1]

Սահուն անցում ենք կատարում տոկոսների վերաբերյալ խնդիրների լուծմանը, որի ընթացում շարունակում ենք հարցադրումների միջոցով ամրապնդել նոր նյութը:

Երկրորդ ժամին, երբ արդեն յուրացվել է «Տոկոս» հասկացությունը, աշակերտների մոտ ամրապնդելու և երկարաժամկետ հիշողության մեջ փոխանցելու համար կատարում ենք խմբային աշխատանք:

Ստեղծագործական միտքը զարգացնելու համար հրաշալի լուծում է խաղ-խնդրի կիրառումը: Խաղի կանոններին համաձայն դասարանը բաժանվում է մի քանի խմբի, խմբերից յուրաքանչյուրը տոկոսի վերաբերյալ մի խնդիր է կազմում մրցակից խմբերի համար: Զարգանում է ստեղծագործական միտքը, ճկունությունը և արագ կողմնորոշվելու ունակությունը: Հաշվի է առնվում համատեղ աշխատանքը, միմյանց օգնելու և տարբեր կարծիքներ լսելու, ընդունելու կարողությունը:

Պլանավորելով և գնահատելով յուրաքանչյուր դաս , նաև հավաքագրելով դասալսողների դիտարկումները կատարեցինք հետևյալ վերլուծությունը:

Ինքնագնահատման հարցաթերթ

Հարցերը	%
Դասի թեման հետաքրքիր էր	52
Թեմայի վերաբերյալ հարցեր եմ տվել	10
Պատասխանել եմ թեմայի վերաբերյալ հարցերին	30
Առաջադրանքը կատարեցի հեշտությամբ (նշել առաջադրանքի համարը)	41
Առաջադրանքը հետաքրքիր էր (նշել առաջադրանքի համարը)	58
Առաջադրանքը ցանկանում եմ նորից քննարկել (նշել առաջադրանքի համարը)	28

Ինքնագնահատման հարցաթերթ

Հարցերը	%
Դասի թեման հետաքրքիր էր	87
Թեմայի վերաբերյալ հարցեր եմ տվել	52
Պատասխանել եմ թեմայի վերաբերյալ հարցերին	75
Առաջադրանքը կատարեցի հեշտությամբ (նշել առաջադրանքի համարը)	60
Առաջադրանքը հետաքրքիր էր (նշել առաջադրանքի համարը)	90
Առաջադրանքը ցանկանում եմ նորից քննարկել (նշել առաջադրանքի համարը)	10

1-2 դասաժամերին սովորողների ներգրավվածությունը ըստ դասալսողների անկետաների և իմ դիտարկումների ներկայացնում եմ աղյուսակերով:

Առաջին ժամ ներկա 21 աշակերտ

Սովորողի ներգրավվածությունը բնորոշող վարքագիծ	Իմ դիտարկմամբ տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը	I դասալսող տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը	II դասալսող տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը
Մասնակցում է դասին	18	17	18
Մասնակցում է խմբային աշխատանքին	20	21	21
Հարցեր է տալիս	7	9	8
Պատասխանում է հարցերին	16	17	17
Կատարում է գրառումներ, կամ ներկայացնում է խմբի աշխատանքը	18	18	17
Հետաքրքրված է	15	15	17
Անտարբեր է	1	2	1
Այլ վարքագիծ			

Երկրորդ ժամ ներկա 20 աշակերտ

Սովորողի ներգրավվածությունը բնորոշող վարքագիծ	Իմ դիտարկմամբ տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը	I դասալսող տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը	II դասալսող տվյալ վարքագիծը դրսևորող աշակերտների թիվը
Մասնակցում է դասին	18	17	18
Մասնակցում է խմբային աշխատանքին	20	21	21
Հարցեր է տալիս	7	9	8
Պատասխանում է	16	17	17

հարցերին			
Կատարում է գրառումներ, կամ ներկայացնում է իմբի աշխատանքը	18	18	17
Հետաքրքրված է	15	15	17
Անտարբեր է	1	2	1
Այլ վարքագիծ			

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Հենվելով թեմատիկ մանկավարժական գրականության ուսումնասիրության, ինչպես նաև իմ մանկավարժական գործունեության ընթացքում ձեռք բերված փորձի վրա, կարող եմ եզրակացնել, որ սովորողների մոտ ինքնուրույնության և ստեղծագործականության զարգացման համար կարևոր է, որպեսզի նրանց համար ստեղծվեն սովորելու բարենպաստ պայմաններ, որոնց պարագայում նրանք հնարավորություն կունենան ինքնուրույն ձեռք բերել գիտելիքներ, գտնել խնդիրների լուծումներ, հաղթահարել ուսումնառության ընթացքու հանդիպած դժվարությունները:

Խմբայի խաղերի մեթոդով անցկացվող դասը աշակերտների համար ակտիվ և հետաքրքիր գործընթաց է, որը թույլ է տալիս աշակերտներին գործնականում կիրառել ուսուցչի հաղորդած և նրանց կողմից յուրացված գաղափարներն ու բառապաշարը:

Կարևոր դրույթներից է այն , որ ապահովվում է ուսումնառության «ստուգելու և շտկելու» բաղադրիչը, այսինքն վեր հանելով սխալ գաղափարները կատարվում է շտկում՝ զարգացնելով ստեղծագործականության , ինքնաճանաչողականության կարողունակությունները:

Այս համատեքստում կարևոր և առանցքային է նաև մանկավարժի դերը: Նրա խնդիրն է ստեղծել բարենպաստ հոգեբանական մթնոլորտ, որի պարագայում աշակերտները հետաքրքրված և շահագրգռված կլինեն ուսումնական գործընթացով, կձգտեն ակտիվության և նախաձեռնողականության, ինչպես նաև ընդհանուր ինքնուրույնության: Դրա համար մանկավարժը կարող է կիրառել ուսումնական գործունեության կազմակերպման նորագույն մեթոդները, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, աշակերտների հետ աշխատանք կատարելու անհատական և խմբակային ձևեր, ինքնուրույն և ստեղծագործական աշխատանքներ և այն:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

1. Մեթոդներ և խաղեր մաթեմատիկայի դասավանդման համար : V դասարան : Ձեռնարկ ուսուցիչների համար / Ն. Բայաթյան, Ի. Վարդանյան, Վ. Վարդանյան. [1]
2. «Հարցադրումների մեթոդի կարևորությունը սովորողների ստղծագործականության ձևավորման և զարգացման գործընթացում» Աննա Մանուկյան. Արմավիր- 2022թ. [2]
3. «Սովորողների մեջ ինքնուրույնության, նախաձեռնության և ստեղծագործական ունակությունների զարգացումը առարկայի դասավանդման ընթացում խաղի միջոցով» Նունե Չանախյան. Երևան-2022թ. [3]
4. «Մաթեմատիկայի դասավանդման մեթոդիկա» Այվազյան Էդվարդ,Երևան ԵՊՀ հրատարակչություն 2016 [4]
5. ՀՊԶ 2021, (II, 2-րդ կես) <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=149788/> [5]